СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ІНКЛЮЗИВНОГО ТА ІНДИВІДУАЛЬНОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Матеріали підготувала:
практичний психолог, педагог соціальний
Світлана Вікторівна Безпала

Згідно з визначенням ЮНЕСКО інклюзивне навчання – це «процес звернення і відповіді на різноманітні потреби учнів через забезпечення їхньої участі в навчанні, культурних заходах і житті громади та зменшення виключення в освіті та навчальному процесі» [4].

Головною метою інклюзивної освіти на сьогоднішній день є забезпечення освітніх потреб учнів, розвиток їх природних здібностей та активне включення в суспільне життя.

«Інклюзивне навчання – це комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами шляхом організації їх навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на основі застосування особистісно-орієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей» [3].

Термін «інклюзія» за своїм значенням є відмінним від терміну «інтеграція». В документі «Міжнародні консультації з питань навчання дітей з особливими освітніми потребами» зазначено, що інтеграція – це зусилля, спрямовані на введення дітей у регулярний освітній простір, а інклюзія – це процес, який дає змогу всім дітям брати участь у всіх освітніх програмах.

Правовою основою інклюзивної освіти в Україні є:

- Загальна декларація прав людини;
- Конвенція ООН про права дитини;
- Конвенція ООН про права інвалідів;
- Закон України «Про освіту» (№1144-12 із змінами від 04.06.1991);
- Закон України «Про загальну середню освіту» (№ 651-XIV від 13.05.1999);
- Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах (постанова Кабінету Міністрів України №872 від 15.08.2011);

● Наказ МОН «Про затвердження Плану заходів щодо забезпечення права на освіту дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітньому просторі» (№ 1436 від 31.12.2015) [4].

Проблема здобуття освіти дітьми з особливими потребами перебуває в центрі уваги таких вітчизняних вчених як В. Андрущенко, М. Ярмаченко, В. Бондаря, Е. Андрєєвої [1, с.2]. Інклюзивне навчання передбачає створення освітнього середовища, яке б відповідало можливостям і потребам дитини, в залежності від рівня її психофізичного розвитку.

Основними принципами інклюзивної освіти є:

1) всеохоплення навчанням – навчання всіх дітей разом (і здорових, і з порушеннями психофізичного розвитку), коли це є безпечним та комфортним для учасників навчально-виховного процесу, для цього є відповідні умови та кваліфіковані педагогічні працівники;

2) якість освітніх послуг – можлива завдяки розробці та якісному впровадженню відповідних навчальних планів, програм (у тому числі корекційно-розвивальних), методичних посібників та рекомендацій по роботі з дітьми з особливими потребами;

3) доступність освіти – передбачає вільний доступ дітей до навчальних закладів всіх типів, включення їх до навчально-виховного процесу разом із дітьми, у яких відсутні порушення психофізичного розвитку.

Основними завданнями інклюзивного навчання є:

• здобуття, дітьми з особливими освітніми потребами, освіти відповідного рівня у середовищі здорових однолітків, відповідно до державних стандартів освіти;

• забезпечення різнобічного розвитку дітей, реалізація їх здібностей;

• створення освітньо-реабілітаційного середовища для задоволення освітніх потреб учнів з особливостями психофізичного розвитку;

• створення позитивного мікроклімату у навчальному закладі з інклюзивним навчанням, формування активного міжособистісного спілкування дітей з особливими освітніми потребами з іншими учнями;

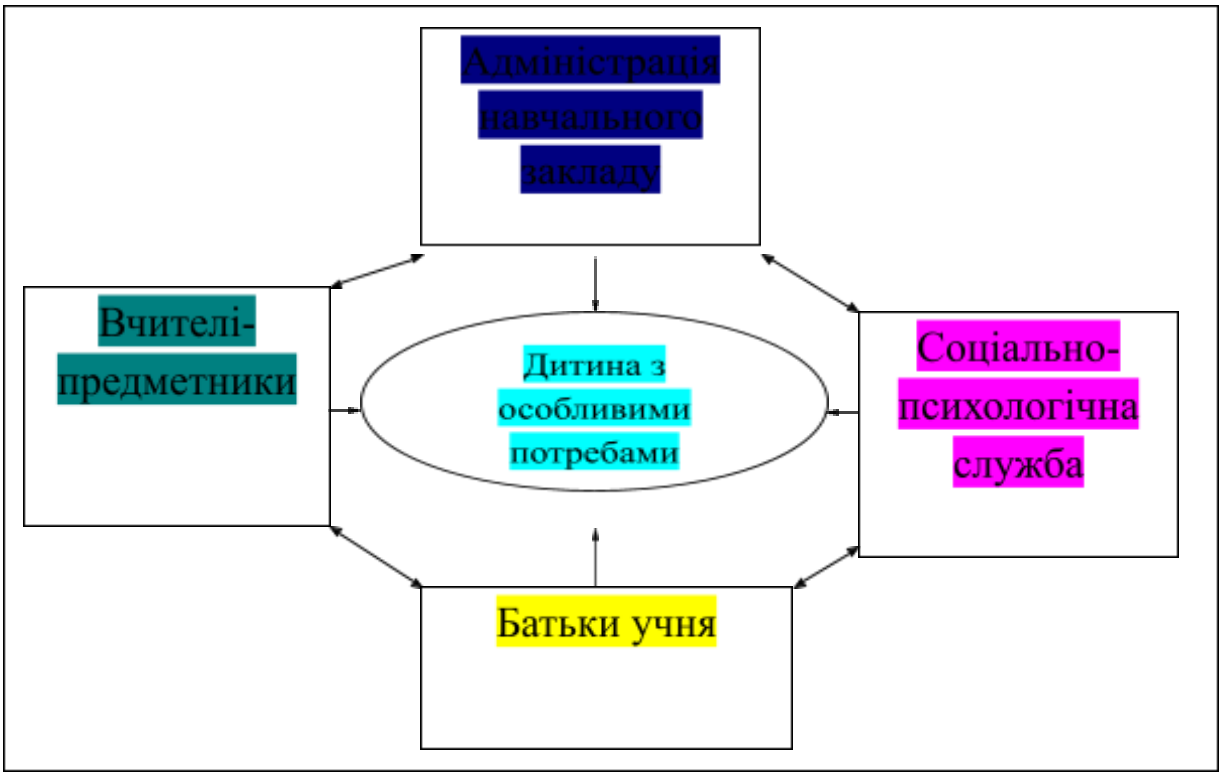
• забезпечення диференційованого психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами [1, с.25].

Для практичної реалізації, особами з особливими потребами, права на освіту в Україні функціонують навчальні заклади різного типу та рівня, які забезпечені спеціальними навчальними програмами, допоміжними технічними засобами, які дають змогу здійснювати навчання як здорових дітей, так і дітей з особливими потребами. Для дітей з порушеннями психофізичного розвитку, стан здоров'я яких виключає можливість їх навчання і виховання в навчально-виховних закладах системи освіти на загальних підставах, функціонують спеціальні дошкільні навчальні заклади, школи-інтернати, навчально-виховні комплекси, навчально-реабілітаційні центри, спеціальні класи при загальноосвітніх навчальних закладах.

Навчання учнів з вадами фізичного розвитку здійснюється на загальних підставах, відповідно до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, Типових навчальних планів та програм загальноосвітніх навчальних закладів.

Навчання учнів з вадами розумового розвитку здійснюється відповідно до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, Типових навчальних планів і програм спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для розумово відсталих учнів. Навчання для даного учня, за заявою батьків, організовано вдома у формі індивідуальних занять. Навчальний план передбачає 14 годин занять на тиждень, до нього включено такі навчальні предмети: українська мова і література, математика, природознавство, географія, історія України, фізика і хімія у побуті, трудове навчання, основи здоров'я, фізична культура, корекційно-розвивальні заняття (соціально-побутове орієнтування).

Навчання учнів з особливими потребами здійснюється завдяки командній взаємодії адміністрації навчального закладу, вчителів-предметників, соціально-психологічної служби та батьків цих учнів.

В школі учні з особливими потребами постійно знаходяться під наглядом практичного психолога та педагога соціального. Соціально-психологічна служба веде облік учнів з особливими потребами, в наявності є соціально-психологічні картки на даних учнів, де міститься інформація про психологічний стан учнів, особливості їх поведінки, заведено журнали обліку спостережень та діагностики цих учнів.

З цими учнями проводиться психодіагностична, корекційно-розвивальна, просвітницька та профілактична робота, яка направлена на адаптацію учнів з особливими потребами до навчання у загальноосвітньому навчальному закладі.

Соціально-психологічний супровід навчання учнів з особливими потребами передбачає адаптацію навчального процесу до потреб учнів, організацію соціально-психологічної підтримки учнів з особливими потребами та їхніх батьків, підготовку педагогічних працівників до роботи з цими учнями.

Для ефективного соціально-психологічного супроводу учнів з особливими потребами практичним психологом та педагогом соціальним використовуються наступні напрямки роботи:

1) *психодіагностика*, яка дає можливість отримати необхідну інформацію про особистість учня, його розвиток, потенційні можливості, потреби, цінності;
2) *прогностика*, яка дає можливість побудувати освітнє середовище, спроектувати зміст і напрямки навчальної діяльності, розвитку учня, створення сприятливих умов для самореалізації цих учнів; сюди можна віднести річне планування роботи, з урахуванням системи роботи з дітьми з особливими потребами, розробку соціально-психологічної картки учня, реалізацію програм превентивної, корекційно-відновлювальної та розвивальної роботи з дітьми з особливими потребами, учнівським колективом, педагогічними працівниками, батьками учнів з особливими потребами;
3) *превентивна та розвивальна робота*, як конкретна допомога, що супроводжується психологічною підтримкою учнів у процесі взаємодії з освітнім середовищем; впроваджується через консультаційну роботу з учнями, педагогічними працівниками, батьками, проведення тренінгових занять для учнів, у класах яких навчаються учні з особливими потребами: «Ми такі як і ви», години спілкування для вчителів та батьків;
4) *корекція,* яка дає змогу надавати допомогу учням з особливими потребами, з метою сприяння процесу адаптації до умов навчання, зменшення проявів тривожності, агресивності, підвищення впевненості у собі;
5) *консультаційна та просвітницька робота;* індивідуальна та групова робота з учнями спрямована на вирішення психологічних проблем, набуття необхідних навичок, ефективну адаптацію до умов навчання,

виявлення труднощів взаємодії і налагодження взаєморозуміння та співпраці.

Результатами соціально-психологічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами є наявні наступні результати: адаптація дітей в суспільстві, вони вільно спілкуються з дорослими і однолітками, інші учні толерантно ставляться до дітей з особливими потребами, не акцентують увагу на їхніх вадах, підвищується самооцінка дітей з особливими потребами, зменшуються їх показники тривожності та агресивності [4, с.10].

Передумовою у забезпеченні успішності навчання дитини з особливими потребами у загальноосвітньому навчальному закладі є індивідуалізація навчально-виховного процесу. Це передбачає розробку комплексної програми розвитку дитини. Індивідуальна програма розвитку – це один із найважливіших інструментів у роботі з дітьми з особливими потребами, документ, який містить детальну інформацію про дитину і освітні послуги , які вона має отримати. Програма розробляється та реалізується для кожного учня з особливими потребами.

Індивідуальна програма розвитку містить такі розділи:

1. Інформація про дитину загального характеру. Прізвище, ім’я, по-батькові дитини, дата народження, домашня адреса, відомості про батьків, порушення розвитку, дата зарахування до закладу, термін дії плану.
2. Наявний рівень знань, умінь та навичок. Наводяться дані про рівень розвитку дитини, які отримані під час психолого-педагогічного вивчення.
3. Цілі і завдання. Саме вони мають допомогти дитині опанувати певні знання та вміння і відповідати її можливостям.
4. Спеціальні та додаткові послуги. Мають бути передбачені заняття з відповідними спеціалістами (логопедом, психологом, фізіотерапевтом та іншими фахівцями).
5. Інформація про рівень поступального розвитку дитини. Відомості про успіхи дитини є необхідною складовою програми, тому, що вони дозволяють визначити наскільки вона є ефективною [2, с.23].

На сьогодні в Україні, відповідно до світових тенденцій розвитку світи, з метою забезпечення законних прав і державних гарантій, для дітей з особливими потребами запроваджено інклюзивну, індивідуальну та денну форми навчання. Інклюзивна освіта передбачає навчання дітей з особливими потребами в умовах загальноосвітнього навчального закладу. Увага при цьому має зосереджуватися на соціалізації дітей даної категорії та отримання ними якісної освіти.

При впровадженні інклюзивного навчання повинно здійснюватися виховання толерантного ставлення здорових дітей до дітей з порушеннями психофізичного розвитку, сприйняття їх як невід'ємної частини суспільства, формування «інклюзивного суспільства», яке б сприяло повній інтеграції осіб означеної категорії у власний простір і структури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Маранчак Р.С., Василенко О.М. Інклюзивна освіта як одна з умов соціальної адаптації дітей з особливими потребами. Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій. – 2013. – №2(8).
2. Колупаєва А.А., Савчук Л.О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. Видання доповнене та перероблене: науково-методичний посібник./ А.А. Колупаєва, Л.О. Савчук, К.: Видавнича група «АТОПОЛ». 2011. – 274 с.
3. Концепція розвитку інклюзивної освіти. Наказ МОН України від 01.10.2010 р. № 912.
4. Рожко Г.В. Психологічний супровід дітей з особливими освітніми потребами / Укладач Рожко Г.В.- Миколаїв, 2011.
5. **http://education-inclusive.com**